

о. Михайло Васьрик Ч.С.В.В.

ПЕРША ХРЕСТИТЕЛЬКА УКРАЇНИ

—^м—————^б—
СЛОВО ДОБРОГО ПАСИНИЯ

Ч. 278/55

Нью Йорк, 21 вересня 1955.

Книжечка о. Михайла Ваврика ЧСВВ
п. з. „Перша хрестителька України” може
бути друкована.

о. Микола Когут ЧСВВ
Протоігумен

*

Ніщо не противиться виданню.
Філядельфія, Па., 28 вересня 1955.

о. Роман Лободич
Епархіяльний Цензор

*

Ч. 2154/55. М.

Дозволяється видати.
Філядельфія, Па., 28 вересня 1955.

† КОНСТАНТИН
Архiepиcкoп
Апocтoльcький Екзapх

*

Обкладинка роботи Миколи Бутовича

Printed by "Dnipro". 77 St. Marks Place.

П Е Р Ш А ХРЕСТИТЕЛЬКА УКРАЇНИ

До 1000-ліття християнства в Україні

,

Написав

о. Михайло Ваврик ЧСВВ

*

СЛОВО ДОБРОГО ПАСТИРЯ

Видавництво О.О. Василян

у ЗДА

Рік VI.

Ч. 11-12

Листопад—Грудень, 1955.

СВ. КНЯГИНЯ ОЛЬГА

ВСТУП

Життя Святих у християнських народів є звичайно відзеркаленням не тільки їхнього релігійного стану, але, дуже часто, й усієї народної історії за час, коли вони жили й діяли. Зокрема, початок культурного розвитку європейських народів відбивається в життях їхніх Святих, що привели їх до Христової віри й поклали основи їхньої християнської культури.

Такою величною постаттю, що стоїть на початках нашого історичного життя, є св. Ольга, Богом дана Матір українського християнського народу. З дитинною вдячністю наші предки винесли її на престоли своїх церков, які щойно були здвигнули на місці недавніх поганських жертівників та кумирів. Відтоді вона — перша українська Свята й Мати Святих: Володимира, Бориса і Гліба, що освятили великокняжий престіл київської держави героїчним запалом для Христової віри і високими християнськими чеснотами. Вона одна з багатьох княгинь 10-го століття,

що прикрасили свої княжі вінці вічносяйним жемчугом праведного життя. У християнській Німеччині ми бачимо на троні св. Матильду, матір римського імператора Оттона Великого (936-976), і його побожні подруги Едиту й Аделяйду. Навернення чеського народу до Христової віри є тісно злучене з імям св. Людмили, бабки св. кн. Вячеслава (†929), а Польща завдячує своє християнство у великій мірі побожній Дубравці, що склонила Мешка I прийняти хрещення в 966 р. Таким чином, ми завдячуємо нашій св. княгині рівне з іншими місце в християнській сім'ї народів, що тоді народжується в Європі, здобутій для св. Євангелія й для християнської культури.

Тому, ми з захопленням вітаємо тисячолітній ювілей охрещення св. Ольги, що, за нашим найдавнішим княжим літописом, мало випасти на Рік Божий 955-ий. Він приближує нас з усією нашою св. Церквою і народом до її святої постаті та величного володарського чину, що поставив київську державу в ряді найбільших потуг її часу. Він теж виставляє нам перед усім християнським світом найцінніше свідоцтво на беззастережне право зватися ти-

сячолітною культурною нацією, першою між теперішніми народами східної Європи. У звязку з урочистими обходами цього особливого ювілею по місцях українського поселення в Європі та новому світі, ми почули самі найкращі привіти з уст найвищих достойників Христової Церкви поодиноких народів, на чолі з самим Христовим Намісником Його Святістю Папою Пієм XII, а при тому, дістали сердешні вияви дійсного співчуття, що великий християнізаційний подвиг св. Ольги та тисячолітній дорібок українського християнства виставлений на діявельське знищення, криваве переслідування й небезпеку повної руїни під кормигою безбожного московського комунізму. Це тим більше зобов'язує нас цінити найдорожчий скарб святої віри, переданий українському народові його Матір'ю у вірі — св. Ольгою, як цінить добра дитина пам'ятковий дар і родинний спадок по своїй любій ненці...

Тому найважливішому завданню служать сторінки й видання нашого „Слова Доброго Пастиря”. І ми радо в цьому ювілейному році присвячуємо окремих випуск пам'яті нашої Святої, щоб нашим читачам подати висліди найновіших праць наших іс-

ториків про часи св. Ольги взагалі, а зокрема про її заходи коло хрещення України. Нехай, і в скромненькім обемі, наша книжечка говорить кожному Українцеві про великоважну історичну правду, що наша св. княгиня стреміла до охрещення нашого народу в лоні одної вселенської Христової Церкви і таким чином створила своїм великим переємникам Володимирові та Ярославові Мудрому вихідні позиції для розбудови Божого Царства на українській землі.

Щит Олега над воротами Візантії

Перший літописець нашої бувальщини Нестор прославляє велику нашу княгиню Ольгу — блаженною за те, що вона, завдяки своїй винахідливій мудрості, знайшла многоцінну перлу Христової віри та вложила її в монаршу корону своїх наслідників великих володарів київської імперії, що обіймала всі українські землі та весь європейський схід. Він захоплено прорікає, що Ольгу благословитимуть сини Руси-України до останнього покоління, благословитимуть во віки...

Ці слова найбільшого захоплення

виринули з його патріотичної й релігійної душі, коли він у своїм початковім літописі, першім історичнім кодексі давноминулого України, розглядав на тлі початкового розвою київської держави й загального тодішнього положення історичний чин нашої княгині Ольги. Він бачив, як зявляється на досвітках нашої історії ранішня зоря, що попереджує прихід найсвітлішої доби, яку коли-небудь переживав український нарід. З княгинею Ольгою Україна виступає на широку світову арену, як головна східноєвропейська сила побіч Візантії на полудні й німецької імперії на заході Європи. Отже, не треба доказувати, що християнство прийшло до нас без постороннього примусу у відміні від інших слов'ян, що були як не під владою, то принаймні під переможними впливами Візантії чи Німеччини. Найкраще показує нам це світляна постать св. княгині Ольги, що на київському престолі сама була святою християнкою й матір'ю українського християнства.

Ольга Русинка — так зветься наша свята княгиня в записках тодішнього візантійського імператора Константина VII Порфирородного, що приймав в 957 р. на величавім по-

слуханні в Царгороді Володарку Русь. Коли вона стала в проводі київської держави, тоді Русь мала вже за собою добрих сто чи й стопятьдесять літ поступенного росту, аж доки з дикого варварського краю, як казали тодішні культурні Греки, не вироста над північними берегами Чорного моря в могутню імперію під здібним проводом власних володарів. Впродовж усього того часу візантійські письменники висловлюються про Русь не інакше, як про дуже суворий, немилосерний нарід, непосидючий і воївничий, що своїми легкими й швидкими човнами шугає по Чорному морю та непокоїть грецькі кольонії на Криму і малоазійські береги, аж під мури самої світової столиці — Константинополя... А в тодішніх арабських письменників натрапляємо згадки про руські походи далеко на схід за кавказькими горами на південні береги каспійського моря, де були квітучі міста великого царства багдадських халіфів.

Довгі часи зберігалися опісля численні перекази про ці бурливі молоді літа могутньої княжої держави, записані частинно в наших найдавніших літописах та пов'язані з іменами перших відомих руських

князів Аскольда, Дира та віщого Олега. Головно про нього вони оповідають, як то він, переїхавши з своїм військом Чорне Море, витягнув легкі руські човни на грецький беріг і, припнявши до них вітрила, заїхав неспостережено під вікові царгородські мури. По великій перемозі над заскоченими знечевя візантійцями він, за нашим переказом, прибав свій щит над головними воротами столичного городу гордої Візантії...

До речі, цей переказ тільки почастично передає те, що цей князь осягнув своїми походами на Царгород і знаними угодами з візантійським імператором Львом Премудрим в 907-ому і — головно — 911-ому році. В них наш віщий Олег виміг належну контрибуцію для свого переможного війська та щорічну данину для київського князя й забезпечив руським купцям далекойдучі полегші для вільної торгівлі у візантійській імперії. Вони мали право торгувати в самій столиці без усяких оплат на протязі шістьох місяців та мали діставати в тому часі повне удержання і до того потрібні ще корабельні припаси на дорогу. Попри це, були там іще інші полегші та приписи, що

мали управильнювати тісні взаємини між обома державами взаміну за допомогу київського князя у війні Візантії проти войовничих арабів та болгарів.

Другу таку торговельно-військову угоду між Києвом і Візантією подає наш найдавніший літопис під 955 р. за великого кн. Ігоря. В 941 р. вибрався він з великою фльоотою на Царгород, щоб примусити віроломних наслідників попереднього цісаря Романа Лекапена і Константина Порфирородного — не обмежувати руської торгівлі й далі платити київському князеві щорічну данину на підставі давньої угоди з Олегом. Та цим разом Греки сильно понищили руські кораблі новим воєним винаходом, знаним під імям ясного вогню, тобто — запальної маси, подібної до теперішнього стрільного пороху, й примусили Ігоря до уступок в новому договорі. Однак, традиційну данину зобовязалася Візантія далі виплачувати київському князеві, що взаміну зобовязався захищати грецькі кольонії на Криму від нападів степових орд.

В одній і другій русько-візантійській війні та угоді, побіч великого князя виступає ряд інших князів і племен, чи то підлеглих чи за-

приязнених, так, що в першій половині 10-го століття київська держава об'єднає вже всі землі над Дніпром, Прип'яттю і даліше на північ, аж до Новгороду, що лежали при знаменитому водному шляху „от Варяг до Греки” з Балтійського моря через Ільменське Озеро, ріку Волхов, Двину, дніпрові притоки та Дніпром до Чорного Моря. І саме з часу, близького до смерті князя Ігоря та вступу на престіл княгині Ольги (945-8 р.р.), маємо подрібний перелік староукраїнських племен, що тоді вже входили у склад основних земель київської держави над Дніпром і над Дністром, та головних міст, у яких сиділи свої племінні князики чи відпоручники великого київського князя. Побіч головного племені Полян у Київщині, бачимо тут войовничих деревлян на київському Поліссі, сіверян на Чернігівщині, а даліше дреговичів над Прип'яттю, дулібів на Волині, уличів між долішнім Дніпром і Богом, тиверців по Дністрі аж до устя Дунаю й т. зв. білих хорватів у теперішній Галичині. Попри ці головні племена слід допускати цілий ряд інших, що їх імена не збереглися, ще від часів перших словянських державних організацій на причор-

номорських землях впродовж 6-8 століття. Коли через ці землі перекотилися на захід кочовничі орди аварів, болгарів і нарешті угрів при кінці 9-го століття, тоді настав час поступенного об'єднання всіх цих племен і земель коло головного осередку руської держави — великокняжого Києва. Його влада простягається і на приозівську територію, т. зв. тмутороканської Русі, на теперішньому таманському півострові, дарма, що тут доживала свого віку стара хозарська держава, і вслід за попередніми кочовиками прикотилася в східньо-українські степи нова печенізька орда.

Зрозуміло, ця залежність від Києва була ще здебільша доволі слабка і головно по дальших від столиці землях зводилася до обов'язку платити щорічну данину великому князеві та його дружині й ставати деколи до помочі в його походах та підбоях. І якраз у згаданого візантійського цісаря Константина Порфирородного маємо докладний опис оттакого господарювання кн. Ігоря. Під його владою він нараховує до двадцять „світлих князів” і намісників, між ними і самого Ігорєвого сінка Святослава в Новгороді. В листопаді, каже він, руські кня-

зі виїздять із своїми дружинами „на полюддя” до всіх підлеглих племен і збирають данину (шкіри, мід, віск, збіжжя тощо) через цілу зиму та при тому ладнають на місцях судові справи. Коли весною зійде крига по Дніпрі та його притоках, тоді вони назбиране звозять водою до Києва і тут споружають корабельні валки, щоб завезти те все до Царгороду чи кудиінде на схід та продати або виміняти...

Тому раз по раз приходило до повстань і воєн проти київського великого князя серед поодиноких племен, що виявляли відвічну словянську тягу до незалежності і розгартіяшу головно там, де були свої місцеві князі й управи. І ось, під час одного такого полюддя в деревлянській землі Ігор пожив жорстокої смерті серед народного повстання, яке мало викликати його „примучування” до щораз більшої данини й залежності від Києва. Страшний образ Ігорового кінця змальовує нам початковий літопис: київський князь погиб привязаний за ноги до двох пригнутих дубчаків і роздертий живцем на двоє...

Княгиня Ольга при владі

Серед таких понурих обставин перебрала керму київської держави Ігорева дружина, славна княгиня Ольга, за свого малолітнього сина Святослава. За одними джерелами походила вона з княжого роду із Пскова, що оставався під сильним впливом войовничих варягів-вікінгів ізза балтійського моря. За іншими переказами Ольга була собі проста, але розумна й характерна дівчина. Одного разу Ігор, бувши на ловах, захотів переїхати ріку і зочивши човен, казав себе з товариством перевезти на другий бік. Перевозила їх гарна дівчина, що відразу впала в око молодому князеві. І він зачав закидати в її сторону деякі неприличні слівця, але відразу стрінув від дівчини таку відправу, що князеві така скромна краса не могла не припасти до серця. Така була Ольга — жінка Ігоря.

Її ім'я в найдавніших переказах та піснях оповите великою славою й похвалами за незвичайну мудрість та хоробрість, що частинно перейшли на неї з давніших оповідань про віщого Олега. В них Ольга гідно боронить своєї жіночої чести, давніше дівоцької, як це було

при першій зустрічі з Ігорем, тепер вдовичої, коли її береться сватати деревлянський князь Мал. При тому, як володарка, суворо розправляєть-ся з убивниками свого чоловіка; проте, цим не уймає собі ні дрібку з загального поважання в народній пам'яті... На тризну по Ігореві під Іскоростенем, столицею деревлянської землі, Ольга запрошує тамошніх князів і вельмож. А коли вони попилися на цій не то тризні, не то весіллі з їхнім князем, тоді Ольга зі своєю дружиною всіх перебиває до ноги. Місто Іскоростень, знаючи, що його чекає, борониться завзято і довго витримує облогу київського війська. Тоді Ольга підступно годиться на окуп по три голуби й три горобці від хати на знак покори перед нею. А коли врадовані іскоростяне це сповняють, тоді вона запалює їхнє місто, пустивши на нього цю пташню з привязаними до хвоста вогнями, та зрівняє його з землею...

Не треба ж доказувати, що в тім випадку на особу св. Ольги перенесла народна пам'ять неодну подробицю з історії затяжної війни між Києвом і деревлянською землею, яку нашій княгині прийшлося довести до кінця. За свій світлий ум

і владну вдачу вона ще за життя Ігоря була допущена до участі в державних ділах, бо виступає вже тоді, як володителька Вишгорода, одного з найдавніших осередків київської землі. Ставши тепер у провіді молодой руської держави, перед якою оце виринула важка небезпека розпаду на поосібні племена, мудра Ольга мусіла всю увагу звернути на ті чинники, що мали послужити до її по змозі найбільш успішного об'єднання. За мало було покарати ворохобних деревлянів, відібрати їм самоуправу і наложити на них належну контрибуцію, щоб відстрашити інші племена від такої самої покуси. Ольга в першій мірі перевела до Києва молоденького Святослава, що досі перебував у Новгороді, як представник київської великокняжої влади, щоб таким чином підкреслити першенство Києва перед усіма іншими осередками руської держави. Крім того, вона позв'язувала поодинокі землі зі столицею сіткою ріжних адміністраційних установ, що існували ще сто літ пізніше, коли списувався наш найстарший літопис („погости”, „ловища” тощо). Старалася теж рівномірно розкласти державні тягарі „по всій землі” та особисто подоро-

жувала по своїй обширній державі. Словом, каже М. Грушевський, державну систему без сумніву держала Ольга сильною і зручною рукою. І ця система не ослабила і не розвалилась в часі між Ігорем і Святославом, коли цей останній, як тільки на нього фактично перейшла управа держави, міг забратися до далеких походів, що вимагали таких сил і правильности в державній машині. Він не потребував гаяти часу на „примучування” непослушних племен, що користали з перемін на київським столі, коли послаблювалася й державна влада, щоб вимкнутися з київського ретязя: з рук матері він прийняв державу в повній силі й порядку. Ольга — кінчить наш найбільший історик — вміла Ігоря заступити.

Що більше — ми бачимо, що велич її історичного чину не затемнена в народній пам'яті навіть блиском золотої епохи Володимира Великого і Ярослава Мудрого. Св. Ольга тільки проклала для неї певні шляхи. Чи тільки через те, що була це „наймудріша з людей” на київському великокняжому престолі? Наша старина, вимовляючи про нашу велику княгиню таке виїмкове слово, спішить негайно додати й

друге: Св. Ольга це „родоначалниця руських синів у Христовій вірі”. І цим визначає її особливе становище в історії українського народу.

Хрещення св. Ольги

Оттак ми переходимо до другої частини нашої книжечки і хочемо приглянутися тепер цій найсвітлішій перлі поміж дорогоцінними самоцвітами невянучого вінця слави, що окружує чоло нашої великої володарки Ольги.

Та як дивно воно не є, але не маємо про християнство св. Ольги в нашім початковім літописі певних даних, подібно, як нема їх там і пізніше про навернення св. Володимира в 980-их роках. І про Ольгу, і про Володимира в тому випадку літописне оповідання є неточне та перемішане з переказами, а то й видумками. Відділити тут правдиве історичне зерно від легендарної половини, це праця найліпших істориків уже від сто років, а висліди їх трудів все ще незадовільні...

Про хрещення св. Ольги говорить наш літопис під 955-им роком, звязуючи його з її подорожжю до Кон-

стантинополя. Одначе, літописне оповідання про цю подію, за однозгідною думкою істориків, набрало вже признак повісти. Тут кажеться, що самий візантійський імператор при першій зустрічі з нашою княгинею захопився її красою та відразу захотів її взяти за жінку. Тоді Ольга, — розказує літописна повість, — попрохала його бути їй за хресного батька при хрещенні. Цісар радо на це згодився і тим самим дався перехитрити своїй хрещениці, бо хресному батькові не вільно женитися з своєю хресною дочкою... Хрестив її самий патріярх, надаючи їй імя Єлени на згадку святої матері Константина Великого й благословляючи її: Благословенна ти між руськими жінками. Вкінці, з великими дарами імператора вернулася св. Ольга до Києва. Коли, згодом, прибули послы від імператора просити військової допомоги у війні з арабами і сараценами, тоді вона вдруге перехитрила Греків, переказуючи цісареві, щоб самий прийшов до Києва, як вона до Константинополя, й так довго простояв собі на дніпровій пристані Почайні, як вона начекалася в царгородській пристані, заки її пустили до його столиці...

Подорож кн. Ольги до Царгороду

Все це літописне оповідання є відгомонем правдивої події — подорожі великої київської княгині до Царгороду, про яку докладно оповідає тодішній цісар Константин Порфирородний у своїх записках про послуhanня рiжних чужинецьких князiв та послiв на вiзантiйському дворi. Однак, ця подорож мала мiсце щойно два роки пiзніше — в 957 р. в лiтнiй порi, як припускати з першого послуhanня св. Ольги в Константина, що вiдбулося в середину 9 вересня. Вона прибула до Константинополя в оточеннi великого двору: були з нею її племiнник (вуйко), на жаль не названий на iм'я, та її духовник о. Григорiй, 12 княгинь i бояринь, 18 iнших двiрських жiнок, 22 посли вiд наших князiв, 42 купцiв i 2 перекладачi — крiм нижчої служби. А саме послуhanня вiдбулося у великiй тронovий салi цiсарської палати, де приймали тiльки знатнiших гостей. Була це розкiшна саля з рiжними дивами грецької мудрости i пишноти, що мали захопити чужих, як казалося згiрдно, варварiв i просто — приголомшити їх величчю вiзантiйської культури. Золотий трон, роз-

кішно прикрашений всякими оздобами, сам підносився вгору, коли на нім засів імператор, а рівночасно зачинали страшенно ричати фігури львів, розставлених по кінцях салі, випхані птахи гармонійно співали та органи грали...

Коли Ольга увійшла до цієї тронної салі з своїм почотом, тоді цісарський міністер в імя імператора обмінявся з нею звичаєм прийняти ми питаннями про подорож, здоровля тощо. А цісар засів на троні та при всіх згаданих дивах прийняв від Ольги привіт і привезені з України дарунки. Вслід за тим, її перевели до салі Юстиніяна; тут на троні чекала на наше посольство цариця з своїм двором і прийняла Ольгу з такою самою парадом, як було при зустрічі з цісарем. Щойно після того нашу княгиню вже без почоту, що тимчасом спочивав у царських кімнатах, покликали на приватну авдієнцію до Константина, який прийняв її в покоях цариці разом із цісарською родиною. Тут вона сіла й розповіла про ціль своєї подорожі. Потім, у її честь був парадний обід: Ольга з княгинями і своїми дамами обідала з царицею, а її свояк і його почот з цісарем. Ольга, увійшовши, вклони-

лася цариці, що з невісткою засіла на троні, а всі її дами зробили доземний поклін. Наша княгиня обідала за особним столом у товаристві двох найвищих візантійських дам. При тім, співаки обох найбільших столичних церков — Св. Софії і Св. Апостолів співали пісні на честь царської родини, виводили сценічні представлення і грали веселі штуки. Після обіду Ольгу запросили до тіснішого гуртка цісарської родини. Тут при малому золотому столі засів імператор Константин і його син та співправитель Роман, а побіч уся цісарська сім'я з Ольгою. При тій нагоді її обдарували грішми на емальйованім тарелі.

Такий сам обід відбувся знову в неділю 18 жовтня, мабуть на прощання кн. Ольги, з подібними цісарськими подарунками. Ще на початку 13-го століття новгородський, а відтак перемиський владика Антоній описує у своїм паломництві до Царгороду, що бачив у ризниці Св. Софії дорогоцінну мідницю, вилочену самоцвітами і з великим змарагдовим каменем по середині, на якому було вирізьблене обличчя І. Христа. Такий дарунок зробила св. Ольга до найбільшої тодішньої християнської святині, як каже зга-

даний очевидець, „коли взяла дань” при відвідинах у цесаря Константина Порфирородного...

От, скільки знаемо про побут св. Ольги в Царгороді. Нічого тут нема про її хрещення, а вже поготів, про якібудь залицяння старого цесаря Константина до нашої княгині. Він незабаром таки поважно захорував, а за два роки його вже не було в живих... Тому з нашого літописного оповідання ще найбільше відповідає правді хіба самий кінець, де мова про це, що згодом цесар прислав до Києва своїх послів і дістав відмовну відповідь нашої Ольги, видимо незадоволеної з усього свого побуту в Константинополі. Як же ж получить цей її побут з вищенаведеними свідоцтвами, то ще найскоріше виходило б, що йшло тут про віднову давнішої угоди кн. Ігоря з Візантією з 944 р. Як ми бачили, вона мала платити для Руси щорічну данину за умовлену військову допомогу у візантійських війнах на сході і при обороні грецького Криму. Відай, при замішаннях, що зараз потім наступили на Руси у злуці з смертю Ігоря, не дійшло до здійснення цього договору. І тому княгиня Ольга, опанувавши вповні витворену ситу-

ацію, приступила також до тієї дуже важливої для Руси справи — наладнання взаємин із Візантією. В тій цілі проявилася вона у столиці цієї найбільшої тоді християнської держави з усією славою свого двора, щоб затерти в хитрих візантійців всяке можливе недоцінювання її держави після нещасних випадків зперед десяти літ. Так хіба слід розуміти натяк на данину, що прослизнув у вищезгаданого Антонія Новгородського.

Та відай наша мудра княгиня скоро спостереглася, що їй не на руку буде підтримувати Візантію своєю військовою допомогою. Бо візантійські імператори перейшли саме тоді до великої офензиви проти арабської небезпеки від Малої Азії аж до Італії та відразу зачали горшливо споглядати на своїх сусідів — варварів, в тому і на Русь, дарма, що тодішня київська держава не уступала своїм простором Візантії. Ось, чому велика київська княгиня могла почуватися оскорблена у своїх володарських почуваннях, що її на царгородському дворі трактували на рівні з якимись там сирійськими послами, які перед нею були на аудієнції у **Константина Порфирородного...** А як

хтось міг до неї залицятися при тій нагоді, то хіба син Константина, молодий цісар Роман, хоч жонатий, але знаний із своєї непогамованої розпусти, що скоро загнала його до гробу. Але, якщо наша велика княгиня постійно блистіла красою лиця, то неменше відзначалася красою душі, що давала їй силу достойно зберігати незайману чистоту її вдовичого стану...

Бо історики загально приймають, що в часі своєї царгородської подорожі св. Ольга вже була християнкою. Найвимовнішим знаком її християнства, це особа її отця духовного Григорія, що знайшовся в оточенні нашої княгині на візантійському дворі. Єдиний М. Грушевський (ст. 51-2) думає, що Ольга навернулася щойно по цім повороті з Царгороду, а згаданий священник, на його думку, міг служити за перекладача для княгині на аудієнціях у цісарській палаті. Одначе, нащо ж зводити його до ролі звичайного перекладача, коли їх було аж двох серед дружини нашої княгині? А вже просто межує з наївністю, коли Грушевський твердить, що цей панотець загалом не грав якоїсь особливої ролі, бо при роздачі цісарських грошей він ді-

став тільки вісім драхм, отже, менше від перекладачів, що отримали аж по дванадцять. Чому ж тоді він у почоті княгині почитується безпосередньо після великої нашої княгині та її вуйка, а перекладачі аж на сірому кінці?.. А втім, функція духовника при боці княгині на царгородському дворі була навіть значна, коли взяти на увагу тодішній церемоніал візантійських імператорів: він був так сильно перетиканий церковними благословеннями, молитвами й іншими обрядами, що вимагав приявности священика. Тому, вже з того одного згляду ледви чи можна оттак собі знецінювати духовну особу о. Григорія, коли його імя єдине записане в протоколі авдієнції нашої княгині в Константина Порфирородного, що, натомість, поминає мовчанкою навіть імя її вуйка. Що хто з них тоді дістав, це річ неважна, бо, наприклад своячки княгині і відпоручники наших князів та перекладачі — всі рівно дістали по 12 драхм, а купці й двірські служниці по 6 драхм. Та й, врешті, самий Грушевський примушений признати, що роздача цих грошей неясна, бо як на дарунки такі суми виглядають за-малі й справді могли вра-

зити почуття чести хоча б у таких звичайних княжих слуг, не то самої великої київської княгині Ольги.

Де й коли хрестилась кн. Ольга?

Якщо йде про те, щоб ближче означити час і місце хрещення св. Ольги, то думки істориків таксамо поділені, як і згодом при мові про хрещення св. Володимира. Тодішній німецький літописець зазначає, що „королева Руси” була охрещена в Царгороді за візантійського цісаря Романа й дістала на хрещенні імя Єлени. Також пізніші від нього грецькі й наші письменники вказують Царгород, як місце хрещення св. Ольги. Відповідно до того наш історик С. Томашівський (ст. 70) здогадується, що дійсно вона там була охрещена при нагоді Ігорового договору з цісарем Романом I Лекапенем в 944 р., а не в 955 р., як подає півтораста літ пізніше наш літопис. Він зробив притому аж дві помилки: не тільки поставив хрещення Ольги у звязку з відвідинами в цісаря Константина Порфирородного в 957 р., але й приписав його патріярхові Полієвктові. А цей щойно в 956 р. наступив по патр. Тео-

філактові, знаному з свого не дуже похвального життя. А вже жадним чином не міг би німецький літописець переносити хрещення Ольги за царювання Романа II (959-62), бо в тому часі наша княгиня вже напевно була християнкою. Тому, на думку Томашівського ще найвідповідніше класти хрещення св. Ольги на час побуту нашого посольства в Константинополі в 944 році.

Але згаданий історик не завдає собі труда в'яснити одне питання, яке тут відразу насувається: Якщо Ольга хрещена ще в 944 р., то чому не потрапила виховати свого сінка Святослава з дитинства в християнській вірі?... Ми знаємо, як дуже вона хотіла його навернути до св. віри, як колись св. Моніка свого Августа. Це зовсім добре укладається, як приймемо, що Ольга далеко пізніше стала християнкою, коли Святослав уже був дозрілим юнаком й перебував здебільша серед поганської дружини. А воно нас знову наводить на 955-ий рік, як дату хрещення Ольги, яке наш літопис тільки помилково получив із її візитою на царгородському дворі та з патр. Полієвктом. В тому випадку деякі історики вважають за можливе, що Ольга взагалі не хрестилася в Цар-

городі, а в самому Києві, де від довшого часу вже була численна християнська громада, як це незабаром скажемо...

Хто знає, чи страшний кінець князя Ігоря не був для її душі спонукою до навернення на Христову віру? Що могла дати її зболеному серцю хоча б і найжорстокіша розправа з убійниками її мужа, якому завдячувала свою гідність великої київської княгині? На великокняжому престолі залишилася Ольга на все життя у своїм самотнім вдовицтві тихою плачкою по своїй невіджалованій втраті. Тоді осамітнена її душа була готова дуже легко отворитися для втихомирливого подиху Христової Євангелії. І — вона знайшла у святій вірі надприродне джерело духової сили для сповнення своїх володарських обов'язків та Божу потіху в дальшій житті, всеціло присвяченим для добра своїх підданих...

Тоді свята мати не раз повторяла своєму синові Святославові, щоб і його склонити до Христової віри: „Я, сину, пізнала Бога і радіюся. Коли й ти Його пізнаєш, тоді й ти будеш радуватися”. Як ростина, перенесена з темного кутка на ясне сонце, чує, що всі її галузочки про-

стягаються до світла й тепла, так і Ольга всією душею звернулася до Бога й Христової Євангелії. В праведній душі це Боже світло стається щораз живіше, солодше і більш проникливе, чим краще її життя розвивається під подихом віри й чесноти, що у вірі коріниться. Оттому, наша Свята могла дійсно про себе сказати, що безогляду на тернистий вінець, яким була переткана її велико-княжа корона, вона вміла находити у св. вірі ту душевну радість, про яку каже Христос, що її світ не може дати з усіма почестями й принадами.

Та якби там не було з властивим роком і місяцем хрещення св. Ольги, то слушно каже о. Іриней Назарко, що воно було завершенням початків християнства на Україні в половині 10-го століття (ст. 34). І тому, наша свята княгиня займає в історії нашого християнства дуже визначне місце, бо за її володіння воно стало побіч поганства другою релігією у київській державі, щоб за Володимира відсвяткувати свою перемогу над поганськими ідолами. Ось чому вже від того часу величаємо в церковних співах і похвальних мовах св. Ольгу, що вона —

рання зірниця перед сходом правдивого сонця Христової віри на українській землі.

Але ми знаємо, що рання зоря тому так гарно блистить на східному небі, бо відбиває собою світло сонця, якого ще не видно зза обрію на поверхні землі. Таксамо хрещення св. Ольги відзеркалює сонце Христової правди, що зачало на наших землях поступово проявлятися вже від половини 9-го століття і в усій своїй величі зійшло з охрещенням України за Володимира Великого. Тому, слід нам тепер сказати кілька слів про ці початки християнства в первісній історії нашого народу, щоб більше підкреслити першорядне значіння св. Ольги для християнізації України.

Про первочини християнства між нашими предками маємо тільки кілька відірваних вісток у грецьких та арабських письменників 9-го віку, так що годі з них уложити якийсь загальний образ того, як Христова віра проникала на північні береги Чорного моря між стародавніми племенами, що тоді починають організуватися в окрему київську державу. Тим самим, тут було б зайво зачинати аж від св. Апостола Андрея, що, за переданням нашого

найдавнішого літопису, мав побувати на київських горах і говорити про християнство на Криму та східному побережжі Чорного Моря, здебільша заселених греками, готами й алянами. Але, заки перейдемо до властивих свідоцтв про християнство між нашими предками, слід одним-другим словом заторкнути дуже цікаве питання, що ворушить уми й серця наших церковних істориків: чи можна первопочини нашого християнства бодай якимсь чином лучити з іменами св. словянських Апостолів Кирила і Methodія?

У старинному Житті св. Кирила є мова про місійну його подорож до Хозарів над Доном — Волгою і побут у кримському місті Херсонесі (Корсуні). Там саме — кажеться в 8-му розділі — „знайшов він Євангелію і Псалтирю, написані руськими письменами, і чоловіка, що говорив тією мовою. І розмовляв з ним, а коли вивчив його вимову, тоді скоро зачав читати й говорити”. Це темне і загадкове місце Життя св. Кирила різні вчені, різно пояснюють, так, що нема змоги докладніше про всі ці гадки говорити. Але щораз більше приймається погляд, що в Херсонесі св. Кирило дістав був у руки словяно-руський

переклад обох найважливіших біблійних книг — Євангелії й Псалтирі в одного письменного чоловіка-русина. Не тяжко було Святому вивчити це письмо й мову, бо він знав різні азбуки тодішнього світа і, крім грецької, посідав теж мову македонських словян, що жили всуміш із греками в околиці його рідного міста Солуня. В цьому випадку, можливо, що в часі отієї виправи в північні сторони Чорного Моря, наш Святий займався більше проповіддю Божого слова між словянськими староукраїнськими племенами, ніж у самій Хозарії, і таким чином, приготувався до пізнішої своєї місії між моравськими і наддунайськими слов'янами. Дехто і з наших учених, як о. д-р Ісидор Нагаєвський (ст. 64), переконаний, що для тієї руської місії був св. Кирило висвячений на єпископа, так, що властиво на наших землях найскоріше повстала Церква словянського обряду і щойно згодом прийшло до організації інших словянських Церков у Болгарії та Моравії в 860-их роках.

І саме з цього часу маємо вже докладну вістку про християнську проповідь на Русі у творах відомого Фотія, що в роках 857/67 неправно

займав царгородський престіл св. Ігнатія, прогнаного тодішнім цісарем Михайлом Пяницею. В одній своїй проповіді Фотій описує несподіваний напад 200 руських кораблів на візантійську столицю в 860 р., якраз в часі, коли цісар вивабрався був у похід на арабів. Живими красками змальовує він перестрах столичного населення, коли перед неприготованим до оборони містом нагло виринули „варварські кораблі, дихаючи чимсь суворим, диким, погибельним, і море тихо й спокійно розстелювало своє плесо, даючи їм приємне і легке плавання, а на нас підіймаючи грізні хвилі війни. Вони йшли попри місто, загрожуючи йому смертю від меча, так, що воно трималося одною надією на Бога. Чи пригадуєте ту темну й страшну ніч, коли життя наше збиралося зайти з заходом сонця і світ нашого існування мала поглинути глибока нічна темрява? Переляк і темінь опанували думку, а вухо прислухувалося тільки до одної вістки: варвари вже перелізли мур, вороги опанували місто! Чи пригадуєте той переляк, ті сльози і лемент, як вдарилося в них місто в останній розпуці?”...

Аж, нагло — Русь покидає облогу

і зникає на своїх скорих човнах в північному напрямі! Мабуть, це сталося на вістку, що цісар скорим маршем завернув на відсіч столиці. Хоч, згодом, не один грецький літописець приписуватиме цю несподіванку окремому чудові Матері Божої. Тобто— пояс Пречистої Богоматері, занурений у море в часі благальної процесії, мав таку викликати бурю, що руські чайки геть потопило, і нагнало варварам смертельного страху... Врешті-решт, декілька літ пізніше, вже за цісаря Василя Македонця (867-86) прийшло до замирення між Візантією і Руссю та до висилки до неї місійного єпископа чи й архиєпископа. А вислав його тодішній патріярх св. Ігнатій після свого повороту на Царгородський престіл.

Оповідає про це внук Василя, цісар Константин Порфирородний, широко описуючи чудесне навернення руського князя й народу в часі проповіді цього архиєрея. Він представляв їм Божу силу християнської віри, оповідаючи про чуда Старого і Нового Завіту. Зокрема, зробило на слухачів сильне вражіння його оповідання про чудо з трьома юнаками в огненній печі. І тоді кажуть йому: „Якщо ти нам не покажеш,

такого чуда, то не повіримо твою оповіданню”...

— Що ж ви хстїли б бачити? — запитав їх архиерей.

— Кинь книжку, з якої проповідаєш, в огонь, — кажуть йому, — і якщо вона не згорить, то повіримо в твої слова й охрестимося.

Архиерей, пригадав собі тоді Христові слова: Чогонебудь попросите в Моє ім'я, одержите. І тому, що йшло тут про спасення численних людських душ, сказав: „Хоч ми не повинні випробовувати Бога, то я годжуся виконати ваше прохання, тому, що від цього узалежнюєте своє навернення до Христової віри”.

Зараз розпалено вогонь і архиерей кинув до нього св. Євангеліє, промовляючи при цьому молитву: „Господи Ісусе Христе Боже наш, прослави ім'я Твоє в очах усього цього народу!” І на диво, полум'я завсім не торкнулося святої книги... На вид такого великого чуда всі рішили негайно покинути поганство, й охрестився князь, старшина та весь нарід.

Хоч саме по собі це оповідання виглядає перебільшене, то однак в основі його лежить історична подія — висилка на Русь місійного єпископа і навернення руського

князя та його народу. Загально приймають, що мова тут про князя Аскольда, що на його гробі, згодом, мала св. Ольга поставити церкву. Також про другого київського князя тих часів Дира свідчать арабські письменники, що він наймогутніший із руських князів і з половиною своїх підданих визнає християнську віру. Таксамо християнами називають вони руських купців, що приїздили торгувати аж у закаспійські країни тодішньої держави багдадських халіфів.

Оттак, чим ближче кінця 9-го століття, тим вище підноситься заслона, що закривала перед нашими очима первопочини історичного життя наших предків; і ми спостерігаємо щораз більше слідів християнської віри на українських землях. Та з початком 10-го віку ця заслона знову спадає за панування Олега Віщого і відкривається щойно за Ігоря й Ольги, щоб показати нам поважний зріст християнства, який в міжчасі заіснував у київській державі. Хочемо сказати, що довший час нам бракує вісток про стан Христової Євангелії в першій половині 10-го віку, але це ніяк не значить, що вона не робила тоді поступу між нашими предками.

Християнські впливи в старій Україні

Крім християнських впливів із Візантії, з якою Русь має щораз тісніші торговельні й культурні взаємини, і зза Кавказу, з давних християнських країн Грузії, Вірменії і дальшого Сходу, — до київської держави зачало приходити християнство з варягами, що прибувають на службу наших князів із Скандинавії та з Болгарії й Чехоморавії. Тодішня Болгарія за царя Симеона (893-927) переживає золотий час найбільшого розвитку церковнослов'янського письменства завдяки численним ученим учням св. Кирила і Methodія, що там зайняли найвищі церковні катедри. Сусідство з цією найбільш культурною в той час слов'янською державою, з якою Русь межувала по Дунаю, хіба вже тоді зачало впливати на зворот наших предків до християнства в слов'янському обряді, якщо не брати до уваги того, що було вище сказано про св. Кирила і його можливу діяльність на Русі. Доказом такого болгарського впливу в Києві, є оба договори Олега й Ігоря з Греками з 911-го і 944-го року, заховані в нашій найдавнішій літо-

писі в словянському тексті, як перші пам'ятки староукраїнського письменства. Також у словянській формі стало приходити християнство з чехоморавської держави на теперішні західно-українські землі (Карпатська і Галицька Україна), що по всій правдоподібності належали вже до архієпархії св. Methodia (†885) й оставалися під впливом його учнів аж до упадку моравської держави під ударами диких орд мадярів на початку 10-го століття. Вслід за тим, учні св. Кирила і Methodia продовжують їхнє св. діло в Чехії, що за св. кн. Вячеслава (†929) вже зовсім схиляється до християнської віри; і хіба не перестали далі впливати на продовження кирило-методіївського християнства на західно-українських землях, що навіть якийсь час (в 10-му столітті) належали до чеської держави. І ось, знову підноситься заслона: і ми бачимо нараз, що договір вел. кн. Ігоря 944 р. з Візантією підписують і заприсягають у Константинополі на першому місці християнські члени київського посольства перед своїми поганськими товаришами. Відповідно до того говорить в самому тексті цієї угоди: „А хто подумав би порушити цей договір, то тих,

що хрещені, хай Бог покарає, а хто нехрещений, нехай не має помочі ні від Бога, ні від Перуна". Вкінці, християнська частина посольства за-присягнула цю умову на соборну церкву св. Іллі та на св. Хрест, а поганська поклялася на свої мечі... З того якнайясніше виходить, що християнство в тому часі не було чимсь виїмковим на Україні, коли більша частина її представників у договорі Ігоря явно християнська і виріжнена перед поганськими членами княжого посольства. Щобільше — бачимо вже тут і натяк на християнські храми Києва, бо літописець завважує, що така сама церква св. Ілії, яка в Царгороді служила для руської кольонії, була також у Києві та й тут і там християнські члени цього посольства заприсягли Ігореву умову з візантійцями. Нас відразу вдаряє її назва — „соборна”, з грецького „католіке”, бо так звалися головні мійські церкви у відріжненні від інших менших, по дальших дільницях чи пригородах і селах. Цікава теж і злука двох імен — св. Іллі й Перуна, бож відомо, що цей святий заступав наверненим поганського бога погоди: германського Донара (для варягів) і східнослов'янського Перуна (для наших

предків). Оттак, у половині 10-століття бачимо наглядно на підставі цієї одної Ігоревої умови, що християнство в Україні набуло вже повного права громадянства, так, що деякі історики й Ігоря вважають християнином. Воно має вже своїх репрезентантів у проводі держави, помножує свої церкви у столиці наймогутнішої східноєвропейської держави, а священники виступають при боці наших князів, як ось, згадуваний панотець Григорій, духовник на дворі кн. Ольги. Словом — як усюди по тодішній Європі, вибила й для України година замінити поганський культ Христовою вірою і ввійти в сімю християнських народів...

Історичне призначення св. Ольги.

В такій великій годині стала в проводі великої київської держави княгиня Ольга, що своїм світлим умом проглянула, своїм очищеним у св. вірі серцем відчула цю насущну потребу повної християнізації України. На прикладі тодішньої Болгарії могла побачити, чим є християнська культура для скорого підйому народу. Тодішня ж німецька держава Оттона Великого наглядно

показувала, як християнська Церква найкраще помагає зливатися ріжним племенам в один нарід. Противно, при щораз більшому розрості київської держави виступила наявна мішанина поганських божків і забобонів: варяги мали своїх богів, наші ж предки інших; в одних племен панував такий спосіб богопочитання, в інших відмінний. Вкінці, у східних сусідів України, хозарів над Доном і болгарів над Волгою, запанував іслям із впливами арабської Азії, а орда печенігів у східноукраїнських степах зачала скріплювати свій натиск на молоду нашу державу. Народжувалася русько-українська нація, і св. Ольга хотіла назнаменувати її колиску хрестом.

На першій місці старалася вона наклонити до Христової віри свого сина Святослава, якого по смерті батька бачимо в Києві при боці матері. Він хіба вже був слухним юнаком у хвилині навернення св. Ольги, коли вона мусіла висилювати своє материнське серце, щоб намовити і його зблизитися до Христа. „Я, сину, пізнала Бога”, — казала, — „і тішуся. Коли й ти Його пізнаєш, тоді й ти будеш тішитися”. Таким чином, старалася вона відтягнути князевича від світових принад і спо-

кус молодого віку. Але душа Святослава не була відзивчива на духові справи, якими було перейняте серце його великої матері. Молодий князь пристрасно віддавався воєнному ремеслу і чувся найкраще у колі своїх дружинників, забіяк та очайдухів, що в житті знали тільки криваві бої і далекі походи. А щодо християнства — ні Святослав, ні його дружина не боронили нікому переходити на Христову віру, тільки дивилися на це з деякою примішкою призирає до нової релігії. Тому, Ользі не лишалося нічого, як тільки самій нести тягар свого історичного призначення, вложений на неї Божим Провидінням: допомогти християнству стати твердою ногою на українській землі.

І ось, майже безпосередньо по своїм повороті з Константинополя, наша княгиня в 959 р. висилає посольство на німецький двір Оттона Великого з проханням прислати до Києва єпископа й священників. Та заки розкажемо про висліди цього посольства, слід найперше знайти відповідь на питання, яке тут саме собою насувається: чому якраз аж до німецького монарха удалася оце св. Ольга за християнською єрархією для України? Постараймося да-

ти на це таку відповідь, яка тільки для нас можлива за браком докладніших даних про наше християнство в тому часі.

У звязку з договором (944 р.) та з подорожжю Ольги до Царгороду 957 р., ми справді вже стрічаємо в Києві, святині та священників, але не чуємо нічого про єпископів, без яких церковна організація неможлива. Тому, одні вчені думають, що наші церкви й священники належали безпосередньо до царгородської Церкви; інші — аж до тмутороканської (прикавказької) дієцезії, що десь коло того часу була основана на таманським півострові. Та як воно не було, то вищої церковної ерархії для України Ольга з Візантії брати не захотіла. Здається, що вона й не робила в тім напрямі жадного рішального кроку в часі свого побуту на царгородському дворі в 957 р. Таке можна припускати з того, що про це нема жадного натяку в записках імператора Константина Порфирородного, хоч він лишив нам просторий опис місії візантійського єпископа на Русі в 860 р.р. за свого діда Василя Македонця, про який ми вище згадували. Видно, київська княгиня своїм світлим умом відразу збагнула усю візантійську

гордість, прибрану пишним церемоніялом цісарської авдієнції, й почувалася глибоко діткнена у своїх володарських почуваннях. Отже, брати з Царгороду церковну ерархію означало наділі узалежнюватися від Візантії також під політичним оглядом, бо якраз тоді той самий Константин Порфирородний розвивав у своїх працях і наукових колах столиці засаду, що візантійський імператор, це Богом даний володар усіх християнських народів, навіть таких, які ніколи передтим до візантійської імперії не належали. Це старалася Візантія перевести головно в Болгарії, де слабовільний цар Петро зовсім підпорядкувався візантійській політиці, так, що з колишньої болгарської величі за його батька Симеона, остався тільки порожний царський і патріярший титул. Тому, наша княгиня стала шукати такої розвязки церковної справи у своїй державі, що забезпечувала б Київ від візантійської переваги. Це примусило її звернути свої очі в сторону німецької держави Оттона Великого, що від 50-ти літ виростає в середині Європи на могутню політичну й церковну потугу, рівнорядну візантійській імперії.

Були то часи, коли існувала єд-

ність між східною і західною Церквою, що була в половині попереднього століття закаламучена на якийсь час виступами Фотія проти Апостольської Столиці. Навпаки, в самій Візантії ще довго по його смерті тривали спори між прихильниками й противниками цього патріярха, і тоді — римські папи виступають в обороні пам'яті Фотія, бо він у пізніших роках поєднався з Апостольською Столицею й помер у єдності з Римом. У вічному місті Римі було в тих часах до сто грецьких монастирів і постійно прибували паломництва зі сходу до гробів св. Апостолів Петра й Павла, дарма, що життя деяких тодішніх папів лишало багато до побажання.

Прегарно навітлює оці взаємини сходу з Римом недавно видане життя богоугодного Дуалія, тим цікавіше для нас, що припадає якраз на часи св. Ольги. Цей побожний вельможа, знаний на дворі візантійського цісаря Константина Порфирородного, удався до вічного міста Риму за папи Агапіта, одного з ліпших римських первосвящеників 10-го століття, що сидів на столиці св. Петра (946-55). В Римі зложив він на гробі Апостолів багаті дари та обдарував також папу. Рівночасно,

звірився він йому з своїм бажанням вступити до монастиря. Папа похвалив його побожний замісл і сам дав йому чернечу одіж. Згодом, Дуалій удався аж до Єрусалиму й там поселився на стало в монастирі близько св. Господніх місць. Ні сліду тут якогось противенства між християнськими Церквами.... Що більше, в цьому життеписі вичитуємо некриване негодовання на сумні тодішні відносини у вічному місті у звязку з тим, що могутні римські роди привласнили собі право вибору папів. Дійсно, жалюгідне було це видовище, що на апостольський престіл св. Петра і Намісників Христових діставалися зовсім негідні одиниці, що не перешкаждали своїм опікунам зловживати й торгувати добром римської Церкви... Не було між тодішніми папами таких первосвящеників, як св. Григорій Великий і інші великі папи попередніх століть, що висилали раз-по-раз громади місіонарів по всіх краях тодішньої Європи і наvertsали щораз то нові поганські народи до Христової віри. Це післанництво сповняли тепер здебільша поодинокі християнські володарі, зокрема Оттон Великий, осяяний славою опікуна Церкви та її місій між західними слов-

янами на східних границях німецької держави.

Головна його заслуга для християнства, це повна перемога над дикими ордами мадярів, що прийшли при кінці 9-го століття з Азії на наддунайську низину і не переставали сіяти страшного знищення по всіх доокружних краях. Під їхніми ударами насамперед упала великоморавська держава і пропала праця св. Кирила і Methodія між наддунайськими слов'янами. Вслід за тим не без намови і перекупства Візантії мадяри непокоїли безуговку сусідні краї, Болгарію, Хорватію, Чехію, Німеччину, а то й Італію і Францію — словом були пострахом середньої Європи. Щойно Оттон побив на голову ці мадярські орди над рікою Лехом під Авґсбургом 10 серпня 955 р. і був проголошений „батьком вітчизни та імператором”, а згодом, коронований на римського цісаря (962 р.). Відразу успокоїлася Європа, а попри Австрію і Чехію теж новоповсталася Польща стається складовою частиною цієї нової німецької імперії, що, таким чином, увійшла в близьке сусідство з київською державою св. Ольги. З своєї сторони Візантія починає робити натиск на Болгарію та Угорщину, щоб відзис-

кати політичну рівновагу в середній Європі. Це початок великої експансії візантійської імперії на всі сторони під здібними цісарями Никифором Фокою, Іваном Цімісхієм і Василем II, що нагадує найславніші часи цієї імперії за Юстиніяна та його наслідників в 6-ому столітті, й триватиме повних сто літ. Своїм спостережливим умом володарка Києва передбачала скоро цей розвій подій на західних окраїнах своєї великої держави і, щоб захистити її від візантійської переваги, рішила звернутися в західному напрямі — до німецького імператора за поміччю у ділі християнізації Руси.

Оттак під 959-им роком німецькі літописці занотувують посольство „руської королеви” на дворі Оттона I з проханням: прислати до Києва єпископа й священників. І зараз таки на Христове Різдво в присутності самого Оттона у Франкфурті над Майном був висвячений на єпископа Лібутій, монах з монастиря св. Альбана у Майнці, руками Адальдага, архієпископа Бремену й Гамбурга, до якого належала місійна діяльність у прибалтійських сторонах. Але Лібутій захворів і помер, заки міг вибратися в далеку подорож до Києва. Тоді Оттон подбав,

що на його місце був висвячений монах Адальберт з монастиря св. Максиміана в Трірі. Він прибув до Києва десь на переломі 961/2 року, але тут застав цілком змінене положення на некористь своєї місії та був примушений вертатися з нараженням життя від розагітованих поган, що напали на нього, а кількох його людей забили...

Таку несподівану зміну деякі історики пояснюють розчаруванням св. Ольги, що Оттон післав їй звичайного місійного єпископа, замість сподіваного архиєпископа для майбутньої самостійної руської Церкви. Та це пояснення першзавсе не вияснює, чому кінець тієї місії мусів бути отриманий з розливом крові Богу духа винних місіонарів? Подруге — Ольга хіба не могла бути байдужа до тієї місії, коли на заході величали її „королевою Руси”, а на візантійським дворі тоді саме її зрівнювали з звичайними князиками (архонтами). Виходить, що самий Оттон високо поважав „королеву Руси”, коли в своїй прихильності казав святити першого єпископа для Києва і потім подбав за його наслідника, заки вирушив у дорогу до Італії на коронацію на римського імператора. Потрете — німецький

літописець, що був сучасником цих подій, пише, що св. Ольга якраз просила за єпископа й зараз його отримала. А єпископство в Празі повстало щойно 10 літ пізніше, 973 р., хоч розвій християнства в Чехії був в ту пору гаглядно більший, аніж в Україні. Щойно в дальшому часі можна було приступити до помноження єпископських катедр по інших важніших центрах київської держави і до основи самостійного архиєпископства (митрополії). І може якраз для тієї цілі намічалася особа Адальберта, що по невдачі на Русі незабаром став першим архиєпископом новозаснованої метрополії в Магдебургу (968 р.) на місійних теренах між полабськими слов'янами.

Тому, загал істориків воліє пояснити невдачу Адальбертової місії в Києві переміною на великокняжій престолі, що в межичасі мала тут наступити. Десь тоді перейняв від своєї матері керму київської держави повнолітній Святослав і з ним прийшла до рішального голосу молода княжа дружина, на місце старших дорадників св. Ольги, неохоче наставлена до християнства. Можна допускати, що поза релігійними справами вже здавна були певні

труднощі між матір'ю й сином. Маємо тут на увазі справу Малуші, Святославової наложниці, яку св. Ольга віддалила була від княжого двора з її синком Володимиром... Із вступом Святослава на батьківський престіл легко могло в першій реакції, що позначилася проливом крові серед новоприбулих місіонарів. Мабуть, на тому вона й вичерпалася, бо в найдавнішій літописі не маємо найменшого знаку якогось поганського насильства над християнами за весь час панування Святослава. Св. Ольга тепер зайнялася вихованням у Христовій вірі своїх унуків та знову скоро прийшла до належного голосу в державних справах, як тільки Святослав кинувся у вир завойовницьких походів.

Вони посунули границі київської держави аж над Волгу і на Підкавказзя, а притому принесли кінець останкам хозарської держави, що всетаки тут служила деяким заборолом для України перед азійськими кочовиками. Вслід за тим приходили тепер на чергу у Святославових плянах грецькі кольонії на Криму, що їх Візантія вміла завжди зберігати для себе в угодах з Олегом та Ігорем. І тепер вдалося їй

відвернути увагу молодого князя від Криму й схопити в сіті своєї хитрої політики, що мала на приміті повний підбій Болгарії й... обезсилення самої Русі. За намовою грецького висланця Святослав дався втягнути у війну з Болгарами далеко від своєї землі, а візантійці за той час нацькували на Україну орду печенігів, що стала заганятися аж під самий Київ, і почувалася в чужім краю як дома...

На вістку про таку загрозливу ситуацію в самому осередку своєї великанської держави, Святослав скорими маршами з'явився під Києвом і прогнав степову загрозу для своєї столиці. „Ти, княже, чужої землі шукаєш і бережеш, а своєї мало не втратив” — казала синові старенька Ольга, що за свій довгий вік добре приглянулася облудній візантійській політиці, що всіма можливими способами спиняла розвій київської держави... Вона могла передбачити, що Візантія не дозволить йому усадовитися твердо над Дунаєм, як собі це уявляв Святослав. Київській державі зовсім не на руку помагати Грекам руйнувати Болгарію і замість приязної словянської держави дістати під бік зажерливу візантійську імперію. А, врешті, в

першій мірі слід дбати за східні
границі України, наостіж отворені
для кочовиків, смертельної загрози
для Києва з грецької ласки...

Та Святослав гейби не чув тієї ма-
териної заповітної мови, увесь за-
слуханий в брязкіт руської зброї
над тихими водами далекого Дунаю,
й захоплений уявлінням великої сво-
єї імперії від каспійського й бал-
тійського моря, до мурів Царгоро-
ду....

Св. Ольга так і померла на руках
сина 11 липня 969 р. і лишила свою
останню волю, щоб їй не влаштуву-
вати поганської тризни. Похоронив
Ольгу священик за християнським
обрядом, у церкві св. Софії, яку св.
княгиня збудувала десь ще в 950-их
роках. І додає літописець, що „її ді-
ти, внуки й увесь нарід плакав гір-
ко” на таких скромненьких прово-
дах своєї великої володарки й ма-
тері... Три роки пізніше (в 972 р.)
загинув і Святослав завойовник та
своїм трупом на дніпрових порогах
позначив сумний вислід 6-літньої
болгарської виправи. Печенізькі ва-
тажки, що з доручення віроломних
Греків зробили на нього засідку
при його повороті до Києва, пили
з його черепа кобилячий кумис. Ві-
зантія, що при необачній помочі

Святослава загорнула всю східню половину болгарського царства, триумфувала, бо позбулася за одним замахом переваги Києва над Чорним Морем. То й не диво, що новий київський великий князь Святославич ((972-79) відразу повертає до колишньої політики своєї великої бабки — св. Ольги.

Вже на Великдень 973-го року бачимо його послів на дворі Оттона I у Кведлінбургу. Можливо, що й Адальберт, тепер магдебурський архієпископ, до якого належала місійна діяльність на сході Європи, також помагав відновити ці за давні звязки Києва з християнським заходом... Сам християнин, Ярополк по смерті Оттона I не занедбував затіснювати своїх звязків з наступним імператором Оттоном II (973-83), що показався більшим від батька ревнителем за створення великої родини християнських народів Європи під духовим проводом Апостольської Столиці Риму. І ось, в 977 р., бачимо на київському дворі відпоручників папи Венедикта VII (974-83) — перше папське посольство в столиці України, що хіба перші свої кроки скермувало до гробу св. Ольги, щоб від апостольських гробів св. Петра і Павла зложити по-

клін для нашої св. Апостолки вселенського християнства на сході Європи...

Закінчення.

Такою виступає Ольга на тлі цілого 1000-ліття українського минулого. Сама вона — володарка великої міри. За п'ятнацять років свого володіння вона підняла київську державу зі стану важкого пересилення по смерті Ігоря на високий щабель дійсної потуги. У столиці гордої Візантії Ольга виступає з усією славою свого володарства; на заході титулується королевою Русі і переговорює з Оттоном Великим. Внутрі держави скріплює вона зв'язь поодиноких племен із столичним Києвом та наладжує правопорядок у різних ділянках державного життя; назовні тримає хижацьку силу Азії в належній віддалі від українських границь. Ще краще показуються світлі прикмети її правління в порівнанні з наступним володінням Святослава Завойовника, що, безогляду на високолицарські прикмети своєї вдачі, через невдатну політику залишив київську державу

в подібному стані, як його батько Ігор при своїй смерті.

А врешті, Ольга свій виїмково світлий ум скермувала до пізнання Божої правди Христової Євангелії, щоб нею і для неї жити. В її хрустальночистій душі видно захоплення для Христової віри, її життєву діяльність пронизує висока ідея християнської держави, її шляхетне серце сповнене терпінням за здійснення Божого Царства на українській землі, терпінням тим дошкульнішим, що завдавав його своїй матері власний син прикрим браком зрозуміння для її мудрих і святих починань. Можна б і таке сказати: Якщо б Святослав у своєму лицарському запалі для величі своєї держави дався був руководити володарською мудрістю й християнською ідеєю своєї великої матері св. Ольги, то київська держава вже в 960-их роках була б стала третьою найбільшою силою Європи побіч старої візантійської і молоді німецької імперії. А так — коштом української величі зросла Візантія і стримала віковий похід України до Чорного Моря. Київська держава аж по хрещенні св. Володимира в 988 р. віднайшла своє місце в християнській сім'ї європейських наро-

дів — уже після Польщі й Угорщини, хоч у половині 10-го століття вони ще були в пеленках...

Тоді теж прийшло прославлення св. Ольги. Сповнивши оттак заповіт своєї святої бабуні, Хреститель України св. Володимир переніс урочисто її домовину з деревляної церкви св. Софії до величавої мурованої святині — Десятинної церкви й самий, згодом, спочив біля неї. За Ярослава Мудрого тут пролунало золотоусте слово незабутньої похвали Іларіона для їхнього спільного вікопомного діла. Серед білих марморів, іскристих мозаїк, золотих панікадил з пахучим тіміямом перший український майбутній митрополит приніс Богу всенародню хвалу за неоцінену ласку святої віри. „Благословен Господь Бог Ізраїля, Бог християнський, що відвідав і вчинив спасіння своєму народові! Він не дозволив своєму сотворінню до решти пропадати в ідольській темряві, Віра бо благодатна по всьому світі поширилася і до нашого руського народу дійшла. І ось, ми з усіми християнами славимо Св. Тройцю.” І тут наш Хризостом вивів перед очі заслуханого Ярослава та його світлого двору невмирущі постаті св. Ольги й Володимира. „Вони не в плохій і не

в невідомій землі володіли, але в руській, що відома й прославлена на всіх кінцях світу”. Але найбільша їх прослава в тому, що св. Ольга й Володимир, це нові українські Константин і Єлена: вони поставили Христовий Хрест на нашій землі й утвердили в ній віру святу — християнську...

Так відбулася урочиста прослава двох перших святих нашої Церкви — рівноапостольних Володимира й Ольги. Похилилася перед їхніми прославленими гробами володарська голова Мудрого Ярослава в оточенні великокняжої родини та всієї знаті могутньої київської держави. Відгомін цього великого свята християнської України рознісся скоро по всіх християнських столицях і княжих домах, що були посвячені з київським двором, та по всій вселенській Христовій Церкві, що не знала ще тоді поділу й схизми Керуларія (1054 р.)

Яка нечувана й страшна різниця сьогодні?! Тисячоліття хрещення св. Ольги збирає довкруги її престолів по всьому світі представників і католицької Церкви на чолі з Найвищим Пастирем, що враз із нами її величають на різних мовах світу.

Тільки на її власній землі — на тисячолітній Україні повсюдна смертельна мовчанка. Її святе материне імя, благословенне в усіх століттях і вічно живе у вдячному серці нашого народу, тепер забуте, понехане, зневажене в тій підлій цілі, щоб вирвати українському народові його давню, світлу історію й привласнити її московському „старшому братові”. Зловіща ніч нового поганства нагрянула на українську землю, яку св. Ольга звернула до сонця Божої правди й засіяла зерном правдивої християнської культури...

Тим більше дорожимо ми найціннішим скарбом святої віри в одній католицькій Церкві, що його передала нам ця родоначальниця українського християнства; тим краще любімся спільно, як діти великої і святої матері й тим ревніше прибігаймо до неї з синівською молитвою за її й наш нарід.

О, Свята Ольго, Мати й Опікунко українського народу! Ти була для української землі Богом даною зірницею, що звістила нашому народові схід сонця Христової віри. Вимоли й тепер у ласкавого Спаса нашого Ісуса Христа, щоб цей Твій ювілейний празник був знову для

Твого вірного народу заповіддю
скорого дня Божої правди, Христо-
вого мира й свободи на Твоїй і на
нашій християнській землі. Амінь.

*

Наведені в книжечці автори:
М. Грушевський, Історія України-
Руси т. I Нью Йорк 1954.
С. Томашівський, Історія Церкви на
Україні, Жовква 1932 (передрук
„Америки”, Філядельфія).
о. Ір. Назарко ЧСВВ, Св. Володимир
Великий, Рим 1954
о. І. Нагаєвський, Кирило-Методіїв-
ське Християнство в Русі-Україні,
Рим 1954.

*

ВІДГОМІН КНИЖЕЧОК „СЛОВО ДОБРОГО ПАСТИРЯ”

Високопреподобні Отці, тут посилаю
\$10 на дві Служби Божі за померлих. Спис
імен подаю. А \$2 на книжечки СЛОВА
ДОБРОГО ПАСТИРЯ.

Мрс. Розалія Голькевич,
Джерзи Сити, Н. Дж.

*

...На передплату цих наравду цікавих
книжечок Ваших посилаю \$10.

Степан Шийка, Елізабет, Н. Дж.

*

...Може я дещо винен, то посилаю Вам
\$10 за книжечки.

Павло Стадник,
Трентон, Н. Дж.

...Посилаю передплату в сумі \$6.00 на книжечки.

Василь Винницький, Нью Йорк, Н.Й.

*

...На дві Служби Божі за душі в чистилиці і за сродників, \$6.00.

Семен Галаса, Філя., Па.

*

...На ті маленькі книжечки посилаю тут \$5.00.

Мрс. Олекса Бучко,
Нью Йорк, Н. Й.

*

...Висилаю \$5 на дальшу передплату книжечок і прошу далі висилати їх, бо читаємо дуже радо.

Ольга Наливайко,
Нью Йорк, Н.Й.

*

...Тому, що хочу бути й далі читачем цих гарних і цікавих книжечок, то посилаю на передплату їх \$5.00

Осип Старостяк, Бруклін, Н.Й.

*

...На дальшу передплату посилаю \$3.67.

П. Джиджора, Джерзи Сити, Н. Дж.

*

...Посилаю на передплату \$1.50 і на прес. фонд \$2.00.

Е. Василина,
Детройт, Миш.

*

Dear Basilian Fathers:

Enclosed is donation of \$2.00 to continue my subscription to the wonderful booklets "SLOVO DOBROHO PASTYRIA".

Please be assured of my continued support of the fine work you are doing in printing

the booklets written in a manner to interest everyone who is Ukrainian.

Respectfully-Sincerely

Mrs. Melania Saychuk,
Jersey City 6, N. J.

*

Dear Fathers:

Enclosed is Money Order for \$2.00 covering subscription on 'SLOVO DOBROHO PASTYRIA'.

Thanking you, I remain

Sincerely yours,
Mrs. A. Demkovich.
Staten Island 4, N. Y.

*

...В залученні пересилаю \$1.50 на передплату і 50 центів на прес. фонд.

Олександра Пакуляк,
Кенора, Онт., Канада.

*

...На книжечки СЛОВА ДОБРОГО ПАСТИРЯ \$3.00

Mrs. A. Тимчук,
Шикаго, Ілл.

*

...Посилаю передплату на книжечки \$3.-
Хай Господь благословить Вашу працю
на многая літа!

Текля Стельмашук,
Бронкс, Н. Й.

*

...На передплату посилаю \$3.00 на книжечки ті малі.

Катерина Мицак,
Омага, Небр.

*

...Сама не знаю, чи маю якусь залежність у Вас. Посилаю \$3.00 на ті книжечки.

Mrs. A. Фльорчук, Філя., Па.

*

...Посилаю мої \$2 на книжечки.

Мрс. Текля Костишин, Фултон, Н.Й.

*

...За ті книжечки СЛОВА ДОБРОГО ПАСТИРЯ посилаю \$2.00.

Пант. Михальчук, Філя., Па.

*

...Два долляри на ці книжечки й далі мені їх посылайте.

Іван Дибайло,
Неварк. Н. Дж.

*

Возлюблені Отці! Я Вам посилаю передплату \$2. Я Вам дуже вдячний за книжечки. Беру медицину в дохтора для мого тіла, а Ви пишете книжечки для нашої душі. Тільки шкода, що так довго треба чекати на них. А Отцеві Трухові многая літа, що так гарно описав за Папу Пія Х святого, що походив з бідної родини.

Фред Гусак, Арран, Саск., Канада.

*

ДО НАШИХ ШАН. ЧИТАЧІВ І ДОВЖНИКІВ! Доходимо вже при Божій помочі до кінця шостого року, як видаємо ці наші книжечки. Маємо передплатників дуже точних; маємо й передплатників правдивих ДОБДОДІВ, на яких наше видавництво й спирається. Але маємо, на жаль, і таких Читачів, які або платять з долини, або роками не платять. І всякі просьби, заклики не зворушують їхнього серця, ні сумління. Просимо їх іще раз, із кінцем цього року, щоб заплатили свій довг, який нашому видавництву приносить велику шкоду. Просимо всіх наших довжників призадуматись над цим негарним їх учинком!...

НА ВИХОВАННЯ МОЛОДИХ МІСІОНАРІВ:

Дорогі Читачі! Вам напевно відомо, що в монастирі О.О. Василіян у Глен Ков, Н. Й. молоді студенти виховуються на місіонарів для нашого народу. Сьогодні виховання молодого священника дорого коштує. У цій святій справі Ви могли б нам прийти з поміччю у такий спосіб: час до часу присилати нам Ваші жертви на Служби Божі, які будемо правити для Вас у нашому монастирі в Глен Ков, де ми за наших Добродіїв завжди молимося.

Basilian Fathers. Box 231. Glen Cove. N.Y.

ДОБРО ТВОРИМ! Нехай кожен наш передплатник приєднає нам із поміж своїх приятелів і знайомих одного нового передплатника! Це єдина і найпевніша запорука розвитку нашого видавництва і книжечок „Слово Доброго Пастиря"! Передплата на весь рік \$1.50.

С В І Т Л О

Католицький журнал для українського народу — найкраще редагований, працюють в ньому чи дописують наші найкращі робітники пера, — письменники, історики, журналісти, критики. Редагований журнал живо, приступно, цікаво і займливо. Видають журнал О.О. Василіян. Передплата на цілий рік \$3, а поодиноке число, збільшене тепер, 25 ц. Адреса: С В І Т Л О, 286 Lisgar St., Toronto. Ont. Canada.

Ціна 25 центів

НАРЕШТІ! Вийшла давно потрібна книжка! На неї ждали всі Українці, яким добро й розвиток нашої Церкви Католицької лежить на серці. Ця книжка називається:

КАТОЛИЦТВО і ПРАВОСЛАВІЄ

Дуже цікаво, в живому стилі, спершись на першоякісних науковцях, католиків і православних, наших і чужих, написав цю книжку о. Севастіян САБОЛ ЧСВВ. Книжка має 328 сторінок, більшого формату, на гарному папері, обкладинка роботи нашого одного з найкращих графіків мистця Миколи Бутовича. Ціна всього \$3.00 з пересилкою. Вислаємо лише за попередньою заплатаю. Замовляти в нашому видавництві.

*

КАЛЕНДАР „СВІТЛО”

Торонто, Онт., Канада, на 1956 рік, видають О. О. Василяни в Канаді. Появиться незабаром і знову, як завжди, цікавий із багатими ілюстраціями, добрі і в легкій формі написані статті, оповідання, поезії, гумор тощо. Просимо замовляти в нашому видавництві...

Всі замовлення на книжки й передплату на СЛОВО ДОБРОГО ПАСТИРЯ посилайте на адресу:

„Good Shepherd”

Basilian Fathers

709 Front St.

Hempstead, L. I., N. Y.